

MUINSUSKAITSEAMET

Muinsuskaitse eritingimused

Muinsuskaitse eritingimuste andja:

Asutus:

Ametniku nimi:

Haldusakti nr:

Kuupäev:

01.03.2020

Muinsuskaitse eritingimuste taotluse ja hõlmatava mälestise andmed:

Taotluse number:

Taotluse esitamise kuupäev:

Taotleja:

Mälestise reg-nr, liik:

Mälestise nimi:

Muinsuskaitse eritingimuste

taotlemise eesmärk:

Avatäidete restaureerimis- ja ehitusprojekti koostamine

Muinsuskaitse eritingimuste andmise alus ja lähtedokumendid:

1. muinsuskaitse seadus (edaspidi: *MuKS*) § 50 lg 1–4; § 55;
2. „Kultuurimälestiseks tunnistamine“ kultuuriministri 05.01.1999 määrus nr. 1, (RTL 1999,16, 176/177);
3. objekti ülevaatus 10.03.2020 ning 06.05.2020

Muinsuskaitse eritingimuste sisu ja põhjendused:

Kiriku lühike ajalooline ülevaade

13. sajandil kuulus kirikukihelkonda ning iseseisvus hiljem.

(esialgset kabelit) mainitakse esmakordselt 1322. aastal.

kellal oli aastaarv 1400 ja preestri hauakivil kiri: *im jar MCCCC starb her Hinrich Moller, kirkher to Saientachen*.¹ Keskaegne kirik sai sajandite vältel palju kannatada ja seda remonditi ja taastati mitmel korral. Algne kirik oli ühelööviline, ilma iseseisva kooriruumita kolme võlvikuga pühakoda, mille S-küljel oli eeskoda ja W-fassaadis 4-tahuline torn; N-küljel oli käärkamber.² 1860. aastal asuti ehitama uut kirikut algsest kirikuhoonest mõnisada meetrit idapoole. Kiriku

projekti koostas pärit ehitusmeister Ehitustööd vältasid peaaegu neli aastat ning nende lõppemist tähistas pühitsemineistus 13. oktoobril 1863. aastal.⁴ Varasem pühakoda lammutati pärast uue kiriku valmimist 1864. aastal. Algselt oli kirikul kiltkivikatus, mis raskuse tõttu üsna ruttu laastukatuse vastu välja vahetati.⁵ 1872. aastal lisati tarinduse tugevdamiseks 12 neljatahulist postsammast, mis muutsid ruumi kolmelööviliseks.⁶ 1876. aastal tehti ka torni katus uuesti ning kaotati ära neli väikest nurgatorni.⁷ Hoone ehitusliku põhikompositsiooni moodustab riskülikukujuline saaliosa, millele läänes liitub ristlöövitaoline fassaadiehitus koos neljatahulise tornimassiiviga ning idas käärkamber (põhiplaaniiselt apsiidi meenutav), altariruum. Torni katab telkkiiver. Kiriku väliskujundus on eklektiline, domineerivad neoromaani elemendid ja motiivistik. Ümarkaarseid aknaavasid markeerivad rustikaalse faktuuriga soklini ulatuvad petikulaadsed seinapinnad. Fassaadide horisontaalliigendust toetavad sirged piilarid. Seinte ülaosa ilmestavad ehisliistud ja dekoratiivkarniisid. Interjööri dominandiks on kõrgendatud keskosaga puulagi, mida täiendavad kuus paari neljatahulisi sambaid.⁸

Enne Teist maailmasõda olid kiriku kõikidel akendel diagonaalse tinaraamistikuga väikeste rombikujulised ruutudega (vitraaž)aknad, mis olid tuuleraudadega toetatud (vt Lisa, foto 1,2). Selliste akende (väikesed tinaraamistuses rombid) raskus on jaotatud ja seega ei olnud niivõrd vajalikud horisontaalsed postid (rõhtlatid). 1941. aastal said aknad pommitamise käigus kannatada ning vanadele raamidele lisati uued klaasitud raamid 1946.⁹ Idapoolseid aknaid parandati uuesti pärast 1949. aasta pikselöögi kahjustusi.¹⁰ 1960–1961 tehti käärkambrile uued aknad.¹¹ 1985. aastal paigaldati lõunapoolse lääne-eeskoja (raamikamber) akendele (A22 ja A23) (vt Lisa, joonis 2) koguduse õpetaja Harri Reinu kavandite järgi valmistatud kaks vitraaži (kunstimälestised reg-nr 3966, 3967) ning 1988. aastal paigaldati kooriruumi neljale aknale (A8, A9, A14, A13) Harri Reinu kavandatud vitraažid (kunstimälestised reg-nr 3959, 3960, 3961, 3962).¹² Ilmselt samast ajast pärinevad ka pikihoone külgmiste uste kohal olevad ülemise kaarosa vitraažaknad (A4, A18) ja käärkambri vitraažaken (A11).

peauks ja külgmised ukSED on algsed. Käärkambri väisuks pärineb nõukogude ajast. Torniluugid on algsed ja tuleb säilitada.

Olemasolev seisukord ning kavandavad tegevused. Põhjendused hea restaureerimistava rakendamiseks – algupärased materjalid ja traditsioonilised töövõtted mälestise konserveerimisel, restaureerimisel ja ehitamisel (MuKS § 3).

Mälestise restaureerimisel on eesmärk säilitada maksimaalselt algupäraseid hooneosi, detaile ja tagada selle terviklikkuse ja varem loodud väärtuse taastamine. Muudatusi kavandades tuleb silmas pidada, et säiliks hoone arhitektuuriväärtus.

Aknad – Aknad moodustavad olulise osa hoone arhitektuursest tervikust, nende kujundus, raamijaotus ja -profiil ning konstruktsioon näitavad hoone arhitektuuriajaloolisi suundumusi.

Pikihoone akende (v.a A4 ja A18) aknaraamistik on kuueteistkümnese jaotusega, mille lõpetab üleval ümarkaarne osa. Ümarkaare väline raamistik on algne ja jaotatud alumises osas kaheks poolkaareks, millele toetub ring. Kaare sisemine raamistik on hilisem lisandus ning see on jagatud prossidega sektoriteks ning välise ringi ees on väike punase klaasiga romb. Akna keskel asuv lihtne ja profileerimata impost (pross) on algse akna osa. Akendel on tuulerauad (7). Külgmiste uste kohal olevad aknad (A4 ja A18) on lühemad ja ümarkaarses osas on vitraaž (tõenäoliselt õpetaja Harri Reinu aegne). Pikihoone akende alumises osas, lääne lõunaeeskoja (raamikamber) vitraažakendel ja lääne põhjaeeskoja alumistel akendel on seespool ees trellid. Kooriruumis on neli kolmese jaotusega vitraažakent (A8; A9; A13; A14), mis on eraldi kunstimälestised. Ka läänepoolsete eeskodade külgede (torni külgmised ruumid) alumised paarisaknad (A22; A23; A29; A30) on kolmese jaotusega ning lõunapoolsed (A22 ja A23) on kunstimälestistest vitraažaknad. Eeskodade paarisakende kohal on kaheteistkümnese jaotusega ümarkaarsed aknad (A24 ja A31). Läänefassaadil on vanade akende peal (raamid uuemad) neli akent (A25–A28) ning torniosa vahekorrustel on kaks väikest algset akent.

Pühakoja aknad on kogu hoone osas halvas seisukorras (eriti algsed osad) ja vajavad restaureerimist. Akende sissepoole kruvitud nõukogudeaegsed raamid on paremas seisukorras. Välimised aknalauad on kohati halvas seisukorras (tugevalt murenenud). Restaureerimisel (puitdetailid – proteesimine) tuleb säilitada niipalju vanade akende originaalosi kui võimalik ning asendatavad detailid tuleb teha olemasolevate eeskujul. Hilisemad raamid (sisemised) võib asendada uute (puit)raamidega. Lisada puuduolevad tuulerauad olemasolevate eeskujul. Raamide külge on lubatud lisada uus u 5–6 mm karastatud ja lamineeritud klaas, mille saab kinnitada võimalikult väikese alumiiniumraami abil (kruvidega) olemasoleva külge. Akna viimistlemisel kasutada puitpindadele sobivat linaõlivärvi. Juhul kui soovitakse paigaldada täiendavaid vitraaže,

siis tuleb nende kavandid koostöölastada eelnevalt EELK Kultuuriväärtuste komisjoniga. Välised aknalauad puhastada betoonkihist, vajadusel proteesida paeplaadid ning akna ja paeplaadi ühenduskohad võib katta pliipekiga.

Uksed – kiriku ümarkaarse valgмикuga kahepoolne (kahetiivaline) puittahveldisega peauks (läänes) on hiljuti korrastatud (hooldusvärvimine). Framuugil on kasutatud värvilist klaasi. Külguksed (põhjas ja lõunas) on kahepoolsed tahveluksed. Külguksed vajavad hooldusremonti, kohati restaureerimist. Peauksel ja külgustel on seespool puidust tuulutuvõred. Käärkambril on hilisem tahveluks ning seespool on raudvõre. Sisemisi uksi käesolevad eritingimused ei käsitle.

Torniluugid – torni kellakorrusel on 8 luuki (igas seinas kaks). Luugi siseküljel on 3–4 laia vertikaallauda, välisküljel on kitsaste voodrilaudadega rõhtvooder. Torniluukide piidad on kahjustustega, kohati pehastunud, samuti on luukide ümbruse müüritis (krohvi) kahjustustega. Luugid ise on üldiselt heas seisukorras, ühes luugis on auk (T6) ja esineb väiksemaid kahjustusi. Torniluugid säilitada.

Torni lääneseinas (torni vahekorrused) on kaks väiksemat akent, mis on algsed ja rahuldavas seisukorras.

Puitpindade viimistlemine – linaõlivärv on traditsiooniline puitpindade viimistlemiseks kasutatud värv, mis tungib sügavale puidu pinda ja kestab korrapärase hoolduse korral kaua.

Puitdetailid ja -konstruktsioonid – puit peab olema terve: mitte kasutada mädanik- ja putukkahjustustega puitmaterjali, samuti vältida keerdkasvu ja ränipuitu (säsi kõrvalekaldega tsentrist üle 3 cm). Eksponeeritavatel puitpindadel ja uste ning akende materjalis pole sine lubatud. Parima vastupidavusega on suure lülipuidu osakaaluga ja kitsaste aastarõngastega puit. Proteesid valmistada täpsed, proteesimise eksimus võib nähtavatel pindadel olla maksimaalselt 1 mm.

Lubikrohv ja -värv – akende põskede viimistlemine. Traditsioonilistel krohvidel on omadus siduda ruumist liigset niiskust, reguleerides ruumi niiskuse tasakaalu. Välingimustes peab lubikrohv hästi vastu samuti tänu poorsusele, mis laseb niiskusel vabalt sisse ja välja liikuda. Selleks, et niiskus saaks lubikrohvist välja kuivada, peab see olema värvitud sarnase poorse värviga, milleks on lubivärv. Lubatud on ka väikese tsemendisisaldusega lubikrohvi kasutamine, oluline on, et hoone krohviparandused saaksid tehtud olemasolevale krohvile võimalikult sarnase koostise ja faktuuriga krohviga.

Väärtuslikud detailid ja tarindid:

Antud eritingimustes käsitletakse üksnes avatäidete restaureerimisega seotud detaile ja tarindeid.

- 1) Avade paigutus ja arv.
- 2) Vitraažaknad (kunstimälestised reg-nr 3959–3962 ja 3966–3967)
- 3) Peauks (läänes U1) ja pikihoone külguksed (põhjas U2 ja lõunas U4).
- 4) Pikihoone külgmiste uste kohal olevate akende (A4 ja A18) vitraažid ja käärkambri vitraažaken (A11).
- 5) Kõik vanad aknad (va käärkambri 3 akent).
- 6) Uste ja akende metallosad (sulused, lukud, käepidemed, riivid, hinged, tuulerauad jms).
- 7) Üks komplekt nõukogude aegseid raame pikihoone aknast koos trellidega (näiteks oreilirõdu kohal põhjapoolsel küljel).
- 8) Torniluugid.

Muinsuskaitse eritingimused

1.

- 1.1. Säilitada olemasolevad akna- ja ukseavad, sh kuju ja suurus. Uute avade tegemine ei ole lubatud.
- 1.2. Säilitada kõik väärtuslikud detailid ja tarindid.
- 1.3. Vitraažaknad säilitada ja restaureerida. Kunstimälestisi (A8, A9, A13, A14, A22 ja A23) tohib restaureerida ainult vastava pädevusega restauraator tegevuskava alusel. Pliiprossid vajadusel üle joota (kasutada inglissima). Hoide- ja vastuslatid asendada roostevaba terasest detailidega. Akende purunenud vitraažklaasid asendada võimalikult lähedast tooni klaasidega. Lubatud on paigaldada vajadusel täiendavaid tuuleraudu. Vitraažiplokid tihendada linaõlikitiga.
- 1.4. Säilitada ja restaureerida algsed aknad.
- 1.5. Hilisemad (nt pikihoone sisemised) aknaraamid võib vajadusel asendada. Täpne lahendus (sh kinnitus, materjalid, raam, raamistiku jaotus jne) anda põhiprojektis. Lubatud on lisada raamide külge u 5–6 mm paksune karastatud ja lamineeritud klaas, mille saab kinnitada võimalikult väikese raami abil olemasoleva külge (täpne lahendus anda põhiprojektis). Säilitada üks komplekt nõukogude aegseid raame pikihoone aknast koos trellidega (näiteks oreilirõdu kohal põhjapoolsel küljel).
- 1.6. Lubatud on lisada ka uusi vitraaže tingimusel, et eelnevalt on saadud EELK Kultuuriväärtuste komisjoni heakskiit. Vitraaž kinnitub otse raamisoonde.

- 1.7. Pikihoone akende alumises osas asuvad trellid ja lääne eeskodade alumiste akende trellid võib eemaldada. Säilitada ühel pikihoone aknal trellid ajaloolise näitena või säilitada ja eksponeerida üks paar trelle kirikus.
- 1.8. Restaureerida välised aknalauad: aknalauad puhastada betoonkihist, vajadusel proteesida paeplaadid. Akna ja paeplaadi ühenduskohad võib katta pliiplekiga.
- 1.9. Säilitada peauks (läänes) ja pikihoone külguksed. Pikihoone külguksed restaureerida. Säilitada uste ajaloolised metallist detailid (hingetapid, käepide, lukk, sulused). Uksed viimistleda linaõlivärviga. Värvilahenduse valimisel lähtuda värvisondaažidest.
- 1.10. Käärkambri ukse (U3) võib asendada uue uksega, mis tuleb valmistada teiste ustega samas stiilis. Käärkambri uksele on lubatud paigaldada sobivas kujunduses varikatus.
- 1.11. Ustele on lubatud paigaldada evakuatsiooniseadeldised (kiirriivid – valida ajaloolisse hoonesse sobivad manused).
- 1.12. Torniluugid ja torniluukide piidad restaureerida. Lubatud on võimalusel lisada kõlaluugid (ribiluugid). Ribiluugid võib kavandada avatavatena (luugina hingedel).
- 1.13. Peasissepääsu (läänes) trepile on lubatud kavandada lihtne, kirikuga sobiv metallkonstruktsioon käsipuu.

2. Üldise tingimused

- 2.1. Ehitusprojekt esitada põhiprojekti staadiumis.
- 2.2. Ehitus- ja restaureerimistöid võib teostada pädev ettevõtja ja nõutav on tööde tegemise luba (MuKS § 68 – 69 ja § 52 lg 1).
- 2.3. Ehitus- ja restaureerimistöode ajaks on kohustuslik tagada muinsuskaitseline järelevalve. Muinsuskaitselist järelevalvet võib teostada muinsuskaitse valdkonnas majandustegevusteadet omava ettevõtja pädev isik (MuKS § 68, kes esitab kuue kuu jooksul pärast tööde lõppu muinsuskaitseline järelevalve aruande (MuKS § 55, § 56 lg 1–2).
- 2.4. Kui kinnismälestisel või selle kaitsevööndis töid tehes avastatakse rajatis, tarind, hooneosa, viimistluskiht, arheoloogiline kultuurkiht või muu leid või asjaolu, mida seni tehtud uuringute käigus ei ole dokumenteeritud või millega projekteerimisel või tööde tegemise loa andmisel ei ole arvestatud, on tööde teostaja kohustatud säilitama leitu muutmata kujul ning teavitama sellest viivitamata ametit (MuKS § 60).

Muinsuskaitse eritingimuste kehtivus ja vaidlustamine

Muinsuskaitse eritingimusi on võimalik vaidlustada 30 päeva jooksul teatavakstegemisest, esitades vaide Muinsuskaitseametile haldusmenetluse seaduses sätestatud korras või kaebuse halduskohtule halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras.

Muinsuskaitse eritingimused on kinnismälestise ehitusprojekti lähtedokument (MuKS § 50 lg 1). Muinsuskaitse eritingimused kehtivad viis aastat alates nende andmisest. Muinsuskaitseamet võib põhjendatud juhul pikendada eritingimuste kehtivust ühe korra, viie aasta võrra (MuKS § 51 lg 5).